

Historik Ivan Mrva sedemdesiatročný

Popredný slovenský historik, archivár, vysokoškolský pedagóg a popularizátor dejín doc. PhDr. Ivan Mrva, CSc., sa v októbri 2024 dožíva sedemdesiatich rokov.

Pochádza z Trenčína, kde sa narodil 8. októbra 1954 a začal tam aj chodiť do základnej deväťročnej školy. Dokončil ju však už v Bratislave, kde žije od roku 1964. V rokoch 1970 – 1974 tam študoval na gymnáziu na Vazovovej ulici. Po maturite sa rozhodol pre vysokoškolské štúdium archívniectva a histórie na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. V diplomovej práci, ktorou štúdium úspešne ukončil v roku 1978, sa venoval šľachtickému rodu Jesenákovcov.

Šesť rokov pracoval ako odborný archivár v oddelení dejín feudalizmu v Štátnom ústrednom archíve Slovenskej socialistickej republiky (dnešný Slovenský národný archív) v Bratislave. Okrem iných činností tam vytvoril inventáre k archívnym fondom Cisársko-kráľovská učťareň Viedeň, panstvá Holič a Šaštín, ako aj k zbierke listín rôznej proveniencie. V rokoch 1985 – 1986 pracoval v Slovenskej národnej galérii v Bratislave a zastával tam funkciu vedúceho archívu.

Mladého archivára lákal vedecký výskum a na nasledujúcich pätnásť rokov spojil svoj profesionálny osud so Slovenskou akadémiou vied. Väčšinu tohto obdobia (1987 – 1999) pôsobil v Historickom ústave Slovenskej akadémie vied v Bratislave. Nastúpil tam najprv ako odborný pracovník do oddelenia novovekých dejín. Postupne si zvyšoval svoju vedeckú kvalifikáciu. V roku 1988 získal akademický titul doktor filozofie (PhDr.). Po úspešnej obhajobe kandidátskej dizertačnej práce *Povstanie Františka II. Rákociho a Slovensko*, ktorú vypracoval pod vedením školiteľa Viliama Čičaja, získal v roku 1994 vedeckú hodnosť kandidát vied (CSc.).

K archivárskej profesii sa Ivan Mrva opäť vrátil v roku 1999 a do roku 2002 stál ako riaditeľ na čele Ústredného archívu (dnešný Archív) Slovenskej akadémie vied v Bratislave. Následne sa začala ďalšia etapa jeho profesijnej cesty, spojená s formovaním študentov vysokých škôl. V roku 2002 začal na plný úväzok ako odborný asistent vyučovať na Katedre histórie (dnešná Katedra historických vied a stredoeurópskych štúdií) Filozofickej fakulty Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave, kde už predtým pôsobil na čiastkový úväzok. Po habilitácii v roku 2009 mu udelili vedecko-pedagogický titul docent. Počas pôsobenia na univerzite v rokoch 2002 – 2017 prešiel viacerými funkciami. V rokoch 2003 – 2005 bol prodekanom pre vedu a rozvoj a od roku 2009 do roku 2016 vedúcim katedry. Ako učiteľ či vedúci bakalárskych a diplomových prác pripravil v Trnave počas tohto poldruha decénia na vedeckú a učiteľskú dráhu stovky študentov, ktorí si na neho z prednášok i mimoškolských chvíľ uchovali tie najlepšie spomienky.

V roku 2015 sa Ivan Mrva stal riaditeľom Slovenského historického ústavu Matice slovenskej v Bratislave a tento vedecký ústav riadil do roku 2019. V matičnom historickom prostredí sa dlhodobo angažuje aj ako člen Historického odboru Matice slovenskej a jeho výboru. Od roku 2021 zastáva funkciu predsedu tohto vedeckého odboru. Od roku

2021 opäť pôsobí aj ako vysokoškolský pedagóg na Katedre mediamatiky a kultúrneho dedičstva Fakulty humanitných vied Žilinskej univerzity v Žiline.

Ako výskumný pracovník sa Ivan Mrva špecializuje predovšetkým na históriu slovenského (uhorského) novoveku, najmä so zameraním na politické a hospodárske dejiny. Medzi jeho obľúbené témy patrí problematika tureckých vpádov, reformácie a protireformácie, protihabsburských povstaní či slovenského národného hnutia v devätnástom a dvadsiatom storočí. Z početných vedeckých prác, ktoré počas svojej akademickej kariéry publikoval v slovenských aj zahraničných časopisoch, zborníkoch či kolektívnych monografiách, spomeňme aspoň niektoré: *Daňové zaťaženie slovenských stolíc na sklonku 17. storočia a jeho dôsledky* (1992), *Die Bestrebungen der Habsburger um die Erwerbung der ungarischen Krone und Pressburg* (1993), *Príčiny povstania Františka II. Rákociho v Uhorsku v roku 1703* (1994), *Vypuknutie povstania Františka II. Rákociho a jeho priebeh na Slovensku roku 1703* (1995), *Habsburgovci a povstania uhorskej šľachty* (1995), *Kurucká vojna na Slovensku a jej dôsledky v rokoch 1704 – 1711* (1996), *Politické a náboženské pomery na Slovensku v dobe Tobiáša Masníka* (1998), *Národnostné a náboženské zloženie miest na Slovensku v roku 1842* (2000), *Náboženská a politická migrácia z krajín koruny českej na územie Bratislavskej a Nitrianskej stolice v 16. – 19. storočí* (2001), *Slovenská historická terminológia v období novoveku* (2001), *Synoda v Žiline v roku 1610* (2002), *Územie Spiša a boj o uhorskú korunu medzi Ferdinandom Habsburským a Jánom Zápoľským* (2003), *Von Brennpunkt zur Peripherie* (2005), *Protihabsburské povstania a emancipácia národnosti v Uhorsku* (2008), *Povstalecký snem v Ónode. Neznáme skutočnosti z doby jeho konania* (2008), *Od slavizmu k hungarizmu, etnický kontext slovenskej šľachty* (2010), *Johann Pálffy – ungarischer Palatin und kroatischer Ban* (2013), *Zbojníctvo v zrkadle uhorských zákonov a kráľovských nariadení* (2014), *Spišská stolica v zápase o uhorskú korunu medzi Ferdinandom Habsburským a Jánom Zápoľským* (2015), *Slovensko-česká spolupráca na prelome 19. a 20. storočia* (2018), *Snahy o autonómiu Slovenska do roku 1914* (2019), *Spiš v období tridsaťročnej vojny* (2019), *Betlenovo povstanie. Prvá výprava 1619 – 1621* (2021), *Bratislavská župa v čase účinkovania Samuela Zocha* (2021), *Z dejín hradu Beckov. Historický vývoj, majitelia a stavebné úpravy v novoveku* (2023).

Veľkú časť svojej výskumnej a publikačnej aktivity venuje docent Mrva regionálnym dejinám. V tejto oblasti patrí k najvýznamnejším a najplodnejším slovenským historikom. Je autorom, spoluautorom alebo zostavovateľom početných monografií slovenských miest a obcí. Uvedme niektoré z týchto diel: *Hrádok 1246 – 1996* (1996), *Topoľčany vo vrstvách vekov* (1997), *Dejiny Nitry od najstarších čias po súčasnosť* (1998), *750 rokov obce Hôrka nad Váhom* (1998), *Obec Tesáre* (2000), *Beckov I. Dejiny obce do roku 1918* (2006), *Veľké Ripňany 1156 – 2006* (2006), *Modrová 1157 – 2007* (2007), *Modrovka* (2007), *Križovany nad Dudváhom. Vlastivedná monografia obce* (2010), *Nové Mesto nad Váhom. Vlastivedná monografia mesta* (2010), *Nitrianska Blatnica 1185 – 2010* (2010), *Mesto Stupava v minulosti a dnes* (2011), *Prievidza. Monografia mesta* (2013), *Borčany 1113 – 2013* (2013), *Biely Kostol. Vlastivedná monografia obce* (2014), *Špačince. Vlastivedná monografia* (2017), *Handlová. Monografia mesta I* (2017), *Jubilejná kniha*

mesta Vrbové (2018), Kamanová. 600. výročie prvej písomnej zmienky (2019), Rišňovce. Monografia obce (2019), Prievidza. Monografia mesta II (2021), Dejiny obce Lúka (2022).

Napriek orientácii Ivana Mrvu na slovenské dejiny šestnásteho až devätnásteho storočia nemožno povedať, že by svoje aktivity obmedzil výlučne na tieto otázky. Záber jeho odborného záujmu je veľmi široký, a to z vecného, priestorového i chronologického hľadiska. Rozsiahla znalosť historickej problematiky, skúsenosti získané dlhoročnou prácou na vedeckých pracoviskách a v archívoch – či už na jednej strane (ako archivár), alebo na druhej (ako bádateľ) – mu umožnili okrem spracovania úzko vymedzených vedeckých prác z vybraných období slovenských dejín vytvoriť aj rad kvalitných a medzi čitateľmi veľmi úspešných diel syntetizujúceho a popularizačného charakteru. Využil pri tom svoju schopnosť prezentovať dejinné udalosti napriek ich komplikovanosti zrozumiteľným a pútavým spôsobom, ktorý dokáže zaujať rôznorodé čitateľské publikum. Zaslúžil sa tak o pozdvihnutie záujmu laickej verejnosti o slovenské národné dejiny.

Najširším vrstvom bola určená napríklad Mrvova ilustrovaná kniha *Slovensko – dejiny v kocke*, vydaná v roku 2003. Čitateľa v nej v stručnej a prehľadnej podobe sprevádza celými dejinami Slovenska. V roku 2006 vydal spolu s Tünde Lengyelovou reprezentatívnu publikáciu *Historický kalendár – Slovensko*. Tá podáva formou kalendára informácie o historických udalostiach, ktoré sa stali v jednotlivé dni roku počas celých slovenských dejín. Kniha obsahuje tisíce hesiel a viac ako štyristo medailónov o kľúčových osobnostiach a udalostiach slovenských dejín. Popularizačný charakter má aj kniha *Slovensko a Slováci v 2. polovici 19. storočia*, ktorú publikoval v roku 2010. V nej sa venuje politickým, kultúrnym a hospodárskym súvislostiam vývoja Slovenska a Slovákov v habsburskej monarchii v turbulentnom období rámcovanom meruôsmymi rokmi a nástupom dvadsiateho storočia. To, že s ľahkosťou dokáže vytvoriť syntetizujúci pohľad na dejiny, ukázal v publikácii *Dejiny Uhorska a Slováci*, ktorá vyšla v roku 2012. Napísal ju spoločne s Vladimírom Segešom. Mrva sa v tejto knihe, venovanej komplexnému pohľadu na Uhorské kráľovstvo od jeho založenia až po zánik v roku 1918, zhostil úlohy spracovať časť o dejinách Uhorska v novoveku. V roku 2016 mu vyšla prehľadná, bohato ilustrovaná publikácia *Slovenské dejiny pre každého*. Svoju schopnosť výborne spracovať životné osudy historických osobností preukázal v knihe *Mária Terézia – vládkárka a matka* z roku 2018. O rok neskôr vyšla kniha *Rok 1918 a Slováci*, ktorú napísal s Petrom Mulíkom. V roku 2021 vydal knihu *Temné storočie 1618 – 1718*. V roku 2024 sa na pulkoch kníhkupectiev objavila publikácia *Tisícročná minulosť. Slováci a uhorské dejiny* (napísaná v osvedčenom tandeme s Vladimírom Segešom).

Ako člen širších kolektívov autorov sa Ivan Mrva okrem toho podieľal na vzniku ďalších populárno-náučných kníh, okrem iných: *Panovníci a prezidenti na území Slovenska* (1997), *Kniha kráľov. Panovníci v dejinách Slovenska a Slovákov* (1998), *Kronika Slovenska I* (1998) či *Slovenské dejiny od úsvitu po súčasnosť* (2015).

V rámci popularizácie dejín Ivan Mrva často pútavo a rád prednáša pre verejnosť a aktívne sa venuje publicistickej činnosti v denníkoch a v kultúrnych a spoločenských časopisoch. Napísal desiatky článkov s historickou tematikou uverejnených okrem iného v periodikách *Kultúra*, *Literárny týždenník*, *Práca*, *Pravda*, *Slovenská Republika*, *Slovenské*

národné noviny, Slovenské pohľady či *Svedectvo*. Pri sumarizácii popularizačných aktivít jubilanta nemožno opomenúť jeho aktivity v televíznej tvorbe. Stál pri vzniku desiatok scenárov k televíznym programom z cyklov *Historický kalendár* a *Osobnosti a udalosti*, vysielaných Slovenskou televíziou.

Docent Mrva je aj autorom a spoluautorom viacerých učebníc, učebných textov a pomôcok pre všetky typy škôl (dejepisné atlasy, dejepisné čítanky a podobne). S ďalšími autormi napísal medzi študentmi histórie (a nielen medzi nimi) veľmi vyhľadávanú príručku *Lexikón svetových dejín* (1997), ktorá od svojho prvého vydania vyšla vo viacerých reedíciách.

Ako člen redakčných rád sa zapájal, alebo dodnes zapája, do prípravy viacerých časopisov: *Historický zborník*, *Slovenský časopis historický*, *Historické rozhľady*, *Nové historické rozhľady*, *Svedectvo*.

Celoživotné dielo i spoločenská angažovanosť Ivana Mrvu si vyslúžili spoločenské uznanie. Za svoje publikácie dostal ocenenia od Slovenskej akadémie vied či Matice slovenskej. Viaceré jeho knižné diela ocenil Literárny fond. Za knihu o Márii Terézii získal Cenu Egona Erwina Kischu. Od roku 2014 je nositeľom Ceny Daniela Rapanta.

Sedemdesiatka je časom, keď už by sa mohol plne oddať radostiam zaslúženého odpočinku v kruhu šťastnej rodiny – manželky, troch dcér a vnúčat. Ivan Mrva však naďalej ostáva v plnom nasadení ako vedec, pedagóg, prednášateľ, spisovateľ. Môžeme sa tak tešiť na ďalšie výsledky jeho práce a popriať mu, aby ich bolo čo najviac, rovnako aby bolo čo najviac chvíľ života prežitých v zdraví a spokojnosti. Ad multos annos!

Ivan A. Petranský